

OD AUTORÓW

Niniejszy podręcznik obejmuje pełny zakres wiedzy z gramatyki historycznej języka polskiego. Oczywiście, zawiera on te wyselekcjonowane wiadomości, które stanowią kurs najczęściej realizowany na uniwersyteckich studiach polonistycznych. Części tematyczne podręcznika są następujące: I. *Pochodzenie języka polskiego*; II. *Fonetyka i fonologia języka polskiego – rozwój historyczny*; III. *Fleksja imienna*; IV. *Fleksja werbalna*; V. *Słowotwórstwo*; VI. *Składnia w epoce przedpolskiej i polszczyzny przedpiśmiennej*; VII. *Składniowo-stylistyczny rozwój literackiej polszczyzny ogólnej (XVI–XX w.)*.

W porównaniu z wydaniem 2. (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2001), niniejsza edycja jest poszerzona o dział składni w ujęciu diachronicznym, wprowadzono także niezbędne modernizacje i korekty tekstu oraz uzupełnienia w indeksie bibliograficznym. Przydatność tych uzupełnień widzimy zarówno ze względu na kompletność obrazu rozwoju systemu gramatycznego polszczyzny, jak i ze względu na analizy tekstów – zabytków języka polskiego z okresu staropolskiego, średniopolskiego i nowopolskiego, które stanowią ważny składnik zajęć z gramatyki historycznej języka polskiego i historii polszczyzny.

Przedmiotem opisu jest ewolucja systemu gramatycznego języka polskiego, jednakże – w związku z jakością procesów i tendencji rozwojowych oraz ich zasięgiem chronologicznym – przedstawiamy tę problematykę w ujęciu genetycznym, tj. na tle zjawisk charakterystycznych dla języka praindoeuropejskiego i prasłowiańskiego. Punktem wyjścia jest dla nas proces językowy – zmiana językowa. W opisie staramy się uwzględnić istotę samego procesu, warunki determinujące jego zachodzenie, chronologię i konsekwencje dla systemu językowego. Opis *stricte* diachroniczny uzupełniamy synchronicznymi zestawieniami i podsumowaniami, ukazującymi najważniejsze stadia rozwojowe polszczyzny. Stosujemy zatem dwuaspektowy sposób analizy i opisu zmian językowych – ewolucyjny i strukturalny.

Podręcznik ten stanowi swego rodzaju zapis naszych ponadtrzydziestoletnich doświadczeń dydaktycznych. Nawiązuje on do wcześniejszych opracowań z tego zakresu (zob. Bibliografia), zarazem jednak pod względem układu treści, interpretacji faktów językowych i metod konstrukcji opisu nasze opracowanie przedstawia – jak sądzimy – również nowe propozycje.

Dla ułatwienia odbioru treści pełną pisownią fonetyczną materiału egzemplifikacyjnego stosujemy tylko w tych partiach tekstu podręcznika, w których jest to niezbędne dla zachowania dokładności opisu, w pozostałych zaś częściach przyjęliśmy transkrypcję uproszczoną lub pisownię konwencjonalną.

Jak już zaznaczono – ze względu na możliwości i uwarunkowania dydaktyczne – w niniejszym opracowaniu prezentujemy jedynie wybór zagadnień, staraliśmy się jednak dokonywać selekcji materiału w taki sposób, by opis przedstawianych zmian, procesów i tendencji miał charakter całościowy w odniesieniu do pełnego ciągu ewolucyjnego polszczyzny, tj. od jej początków po współczesność. Mamy nadzieję, że udało nam się to zamierzenie zrealizować w sposób komunikatywny i merytorycznie poprawny.

* * *

Na ostateczną zawartość podręcznika oraz zastosowane w nim ujęcia problematyki (dotyczące tak metodologii, jak i prezentacji materiału szczegółowego) wpłynęły uwagi Państwa Recenzentów wydawniczych – Pana Prof. dra hab. Władysława Kupiszewskiego, Pana Prof. dra hab. Wojciecha Rzepki i Pani Prof. dr hab. Zdzisławy Krążyńskiej. Wszystkim Państwu Recenzentom serdecznie dziękujemy za rady, dyskurs z nami, życzliwość i współpracę.

Osobne podziękowania kierujemy do Państwa, którzy byli łaskawi dostrzec i ocenić różne (chronologicznie i treściowo) wersje naszego podręcznika, zamieszczając swe recenzje w czasopismach językoznawczych. Dziękujemy za to Pani Prof. dr hab. Irenie Bajerowej, Panu Prof. drowi hab. Witoldowi Mańczakowi i Pani Dr Irenie Szczepankowskiej.

* * *

Ujęcie podręcznikowe ma określone cechy, które w innych naukowych opracowaniach monograficznych nie muszą występować. Chodzi tu o selekcję materiału, jednolitość opisów, syntetyczność sądów. Cechy te staraliśmy się realizować, mając świadomość ich wartości i mankamentów. Jeśli te pierwsze będą przeważały w opiniach tych z Państwa, którzy będą korzystali z naszego podręcznika, to będziemy mogli przyjąć, że nasza koncepcja opisu podręcznikowego potwierdziła swą funkcjonalność.

Mamy poczucie, że podręcznik naszego autorstwa jest pierwszym tego typu opracowaniem utrzymanym w strukturalistycznym profilu metodologicznym. To również skłania do refleksji wartościującej, tym bardziej że metodologia strukturalistyczna nie dominuje już w obrębie współczesnego językoznawstwa. Pozostaje zatem mieć nadzieję, że następne strukturalistyczne podręczniki z zakresu polonistycznego językoznawstwa diachronicznego będą doskonalsze, a kognitywizm i pragmalingwistyka pozwolą na precyzyjniejsze opisy ewolucji systemu gramatycznego polszczyzny.

Warszawa, czerwiec 2004 r.

*Kryszyna Długosz-Kurczabowa
Stanisław Dubisz*